

Připomínky Rady vysokých škol k návrhu Bílé knihy terciárního vzdělávání

(předběžný draft zpracovaný J. Bednářem)

Rada vysokých škol (RVŠ) oceňuje množství užitečné práce, které dosud vykonal autorský kolektiv Bílé knihy terciárního vzdělávání (BKTV). Rovněž oceňuje řadu zde prezentovaných progresivních tezí a inspirativních podnětů. Přes toto pozitivní hodnocení je si vědoma, že vytvořit konzistentní strategický dokument pro další vývoj tak složitě strukturovaného systému, jakým je oblast terciárního vzdělávání v ČR, se samo o sobě jeví takřka na hranici lidských možností. Spatřuje proto potřebu přispět do diskuse řadou připomínek, které jsou jednoznačně vedeny snahou tento dokument dopracovat, doplnit, event. odstranit některé jeho nedostatky a jednostrannosti. Poukázání na problémy, z nichž některé se jeví jako zásadní, nesnižuje řadu pozitiv, které předložený návrh obsahuje i jeho celkový cíl, jímž nepochybně je modernizace a zefektivnění našeho systému terciárního vzdělávání.

Připomínka 1.

Základním problémem českého vysokého školství je jeho dlouhodobé podfinancování. Tato skutečnost je v BKTV zmiňována, ale s malým důrazem. V ČR došlo k největšímu poklesu reálných výdajů na studenta v rámci OECD. Graf 3 ukazuje situaci k r. 2004, avšak současný stav je pro ČR zřejmě ještě horší. Nedostatečným financováním lze vysvětlit většinu problémů v oblasti terciárního vzdělávání. Tento zřejmý fakt BKTV potlačuje a zástupně přeceňuje jiné faktory (např. vágně zmiňovaná neehospodárnost, různé faktory subjektivní povahy apod.). Zcela nedostatečně je reflektována platová situace zejména mladých pracovníků veřejných vysokých škol a z toho vyplývající důsledky pro nepříznivou věkovou strukturu akademických pracovníků. V této souvislosti lze považovat za chybu deklarovanou rozpočtovou neutrálnost BKTV.

Připomínka 2.

Přestože záměrem BKTV je postihnout celou oblast terciárního vzdělávání v ČR, projevuje se značná nevyváženost vzhledem k tematickému zaměření jednotlivých vysokých škol, resp. fakult. Relativně lépe se v BKTV mohou nalézt zejména školy (fakulty) technického, popř. přírodovědného zaměření, daleko méně školy v oblasti humanitního vzdělávání, a zřejmě se vůbec nenaleznou školy umělecké. Mj. z tohoto důvodu je k těmto připomínkám připojena příloha zpracovaná příslušnou pracovní komisí RVŠ za umělecké vysoké školy. Rada připomínek uvedených v této příloze má však i obecnější charakter a RVŠ se s nimi ztotožňuje.

Připomínka 3.

Pokud jde o tzv. třetí roli vysokých škol, je problematika v BKTV příliš zúžena prakticky na záležitost transferu inovací technického charakteru směrem k podnikatelské sféře. Nelze sice nevidět zásadní důležitost tohoto transferu pro rozvoj průmyslu a národního

hospodářství obecně a zpětně i pro vysoké školy, ale oblast třetí role zahrnuje mnohem širší služby společnosti a jejímu rozvoji, a to např. v oblastech školství, zdravotnictví, sociálních služeb, administrativy, kultury atd. V těchto oblastech se stát nemůže zříci svojí odpovědnosti a vyvstává otázka, jak právě on hodlá vůči vysokým školám uplatňovat roli „stakeholdera“. Tato záležitost není v BKTV prakticky reflektována.

Připomínka 4.

BKTV sice deklaratorně uznává nezastupitelnou roli akademické samosprávy, ale obsah textu na mnoha místech budí dojem, že autoři silně a mnohdy jednostranně akcentují její negativa, čemuž nasvědčuje i dehonestující pojem „akademická oligarchie“. Přes nepopiratelnou potřebu zefektivnit řízení vysokých škol a uplatnit zde prvky manažerského přístupu by mělo být v BKTV principiálně deklarováno, že samospráva je klíčovou demokratickou hodnotou. V tomto směru budou vysoké školy, a zejména tradiční velké univerzity, nepochybně uplatňovat svoji společenskou odpovědnost hájením právě zmíněného principu.

Připomínka 5.

Koncepce BKTV je v jistém smyslu slova příliš „bipolární“. Akcentuje jednak vědeckou excelenci ve stylu exaktních věd (research universities) a potom oblast profesně zaměřených bakalářských studijních programů. Mezi tím se však nalézá široká oblast vzdělávání pro společenské oblasti, z nichž některé typické jsou zmiňovány v Připomínce 3. BKTV zde sice zavádí pracovní pojem „vzdělávací vysoké školy“, ale velmi málo jej konkretizuje.

Připomínka 6.

Vzhledem k tomu, že zákonné pravomoci správních rad vysokých škol jsou na mnoha místech textu BKTV výslovně předpokládány, může aplikace bodu 79 znamenat, že např. akademické senáty budou mít pravomoci pouze na základě vnitřních předpisů vysokých škol, tzn. že množina jejich zákonných pravomocí bude prázdná. Tím vznikne zásadní nerovnováha pravomocí ve prospěch správních rad. S přihlédnutím k tomu, že se jasně předpokládá zásadní vliv ministerstva na složení správních rad, mohla by v sice krajním, ale reálně dobře možném případě vzniknout situace představující faktický konec samosprávného a autonomního působení veřejných vysokých škol a jejich plné podřízení státnímu dirigismu. V tomto směru budí obavy např. bod 87, kde se akcentuje odpovědnost členů správních rad ministři. O odpovědnosti vůči škole se přitom nemluví, přestože právě tato odpovědnost je u vnějších činitelů velice aktuální a citlivou záležitostí.

Připomínka 7.

Pokud jde o bod 87, vzniká zásadní nejasnost, jak jsou studenti chápáni jako součást akademických obcí vysokých škol s důsledky např. pro zastoupení v akademických senátech, jsou-li explicitně označeni pouze jako klienti a partneři škol.

Připomínka 8.

V souvislosti s bodem 85 je obtížné si představit, že by rektor nebyl členem akademické obce dané vysoké školy. I člen akademické obce může být dobrým manažerem, popř. si takového manažera může obstarat jako spolupracovníka. Nezastupitelně však musí být lídrem akademických pracovníků s vizí budoucího rozvoje pedagogického a vědeckého profilu instituce, což předpokládá velké zkušenosti. V souvislosti s bodem 85 vzniká i otázka, jak vlastně budou prokazovány schopnosti kandidáta na rektora vést instituci.

Připomínka 9.

Návrhy na státní financování soukromých vysokých škol je třeba podložit příklady modelů fungujících v zahraničí. Celkově nutno v BKTV věnovat větší pozornost kvalifikovanému srovnání podmínek studia na veřejných a soukromých vysokých školách.

Připomínka 10.

Značným nedostatkem je skutečnost, že BKTV se nezabývá vyhodnocením zkušeností se strukturací studia.

Připomínka 11.

Zdá se, že bod 90, písm. b) předpokládá, že po přijetí nového vysokoškolského zákona budou statuty vysokých škol schvalovat výlučně správní rady bez účasti akademických senátů, což je zásadně nepřijatelná teze.

Připomínka 12.

V souvislosti s bodem 102, písm. d) nelze z financování výzkumu úplně vyloučit zapojení magisterských studentů, neboť vysokoškolský zákon přímo ukládá přiměřenou vazbu magisterského studia na výzkum.

Připomínka 13.

Týká se bodu 105 a zde uvedené zásady poskytovat normativ jen po dobu standardní délky studia na jedno studium daného studijního programu v životě občana. Taková praxe by přinesla velice negativní důsledky. Navýšení standardní doby studia o jeden rok bez „finančních sankcí“ je velmi podstatné z hlediska mobility studentů a možností jejich zahraničních pobytů. Dále je třeba vzít v úvahu, že vysokoškolské studium se stává záležitostí i starších studentů. Je dosti případů, kdy student neúspěšně ukončí studium ze závažných osobních, zdravotních, sociálních apod. důvodů a později se chce k tomuto studiu vrátit. Bylo by nesmyslné sankcionovat školu za přijetí takového opožděného studenta odepřením normativu.

Připomínka 14.

Pokud jde o rovnost šancí v přístupu k vysokoškolskému vzdělání, je třeba spatřovat základní řešení problému v rovnosti šancí na dosažení kvalitního středoškolského vzdělání. Především v tomto směru nutno zaměřit úsilí, tzn. odstranit selektivitu průchodu základními a středními školami znevýhodňující žáky a studenty pocházející z rodin s nižší vzdělaností a kulturní úrovní. Z hlediska zmíněné rovnosti šancí je v BKTV zřejmě přeceňována role testování studijních předpokladů v přijímacím řízení na vysoké školy. Nutno uvážit, že studijní předpoklady pro studium přírodovědných, technických, lékařských, humanitních, uměleckých atd. oborů zdaleka nejsou totožné. Dále je třeba vzít v úvahu, že možnost vícenásobného opakování těchto testů (přirozeně za úplatu) by výrazně znevýhodnila uchazeče o studium pocházející ze sociálně slabších rodin. Pro vyrovnání šancí k vysokoškolskému studiu vidí autoři BKTV velké naděje v přesunu finančních zvýhodnění a dávek od rodin přímo na uchazeče o studium nebo studenta. Právě tato záležitost nepochybně vyžaduje daleko hlubší sociální analýzu, neboť zdaleka ne každá rodina s nízkou vzdělaností úrovní je problematická a je velice sporné předpokládat, že adolescent je schopen sám racionálnějšího a odpovědnějšího přístupu než rodina jako celek.

Připomínka 15.

Koncepce školného ještě nepochybně projde širokou diskusí, neboť, jak se přímo uvádí v konceptu BKTV, jeho zavedení není z politických důvodů na pořadu dne. Ve vztahu k předkládanému návrhu vyvstávají závažné obavy mj. z pravděpodobné možnosti obtížného dluhového zatížení absolventů a jejich mladých rodin. V této souvislosti se jako potřebné jeví zapojit do diskuse i reprezentanty bankovního sektoru.

Připomínka 16.

RVŠ pokládá za nutné podrobněji a konkrétněji rozpracovat návrhy na zásadní změny ve dvou stěžejních oblastech ovlivňujících život a činnost vysokých škol, tj. v oblasti akreditačního řízení a v oblasti udělování vědecko-pedagogických titulů. Pokud jde o akreditace studijních programů, je možnost akreditace institucí pro jednotlivé tematické oblasti studijních programů možná a snad by nabízela i úspory ve formálně administrativní práci. Je však nezbytné vhodně a dostatečně přesně vymezit zmíněné tematické oblasti, což nemusí být jednoduchou záležitostí, a rozpracovat návaznost na způsoby hodnocení vzdělávací činnosti vysokých škol. Je potřeba větší aktivní zapojení Akreditační komise do zpracování příslušných pasáží BKTV. V záležitosti udělování vědecko-pedagogických titulů doporučuje RVŠ podrobně analyzovat možné varianty, využít zahraničních zkušeností a nepostupovat ukvapeně, a to i při vědomí skutečnosti, že současný stav není ideální.

Poznámka:

Předpokládá se, že Studentská komora RVŠ zpracuje vlastní připomínky k návrhu BKTV samostatně.